Biblioteksplan för Trelleborgs kommun 2022–2025

TRELLEBORGS KOMMUN

Innehåll

Inledning 2

Styrdokument 3

Förutsättningar 5

- Folkbiblioteket 6
- Biblioteksverksamhet vid förskola, grundskola och gymnasium 7
- Avtal mellan folkbiblioteket och andra verksamheter 8

Folkbibliotekets verksamhet och fokusområden 8

- Biblioteket som mötesplats 9
- Biblioteket som kulturcentrum 10
- Biblioteket som kunskapscentrum 12
- Digital utveckling 13

Biblioteksplanens genomförande 15

Inledning

Trelleborgs folkbibliotek ska vara ett kunskaps- och kulturcentrum där kommuninvånarna med hjälp av utbildade bibliotekarier och även på egen hand ska kunna hitta den information de söker. Det ska vara en verksamhet som arbetar läsfrämjande och en plats där det är möjligt att ta del av olika former av kulturella upplevelser. Det ska också vara en mötesplats i det offentliga rummet som är tillgänglig för alla.

Bibliotek är en demokratisk grundpelare i samhället där tillgång till kultur och fri information säkras för alla invånare. Det är avgörande för människors intellektuella frihet och självständighet att ha tillgång till bibliotek. Det svenska biblioteksväsendet har ett grundmurat förtroende hos medborgarna och detta förtroende måste vårdas och förvaltas (*Svensk biblioteksförenings användarundersökning 2018*).

Enligt bibliotekslagen ska det i varje kommun finnas folkbibliotek, och kommuner och regioner ska anta planer för biblioteksverksamheten. Trelleborgs kommuns biblioteksplan är ett politiskt styrdokument som tjänar som ett strukturerat verktyg för politiker och tjänstemän i arbetet med biblioteksverksamheten. Den första biblioteksplanen antogs 2013 och sedan dess har biblioteksplanerna fungerat som en vägvisare för bibliotekets verksamhet och legat till grund för stora delar av bibliotekets utvecklings- och förändringsarbete. Biblioteksplanen tydliggör kommunens ambitionsnivå för verksamheten och därmed vilka förväntningar kommuninvånarna kan ha på verksamheten.

Denna plan innefattar all kommunal biblioteksverksamhet, både folkbiblioteksverksamhet och skolbiblioteksverksamhet på förskole-, grundskole- och gymnasieskolenivå. Fokus i detta dokument ligger på folkbiblioteksverksamheten då gymnasiebiblioteken har en egen mål- och handlingsplan. För grundskolebiblioteken har det vid skrivandet av den här planen precis tagits beslut om omorganisation. Detta innebär att nya mål- och handlingsplaner kommer att tas fram för den verksamheten.

Biblioteksplanen antas för en fyraårsperiod och revideras närmast 2025. Arbetet för att uppfylla målen pågår kontinuerligt och planens innehåll ger avtryck i andra måldokument, exempelvis folkbibliotekets verksamhetsplan.

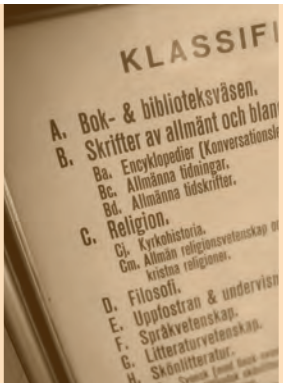

Styrdokument

Det finns styrdokument på internationell, nationell och kommunal nivå som reglerar biblioteksverksamhetens utformning och uppdrag. Nedan följer en kort beskrivning av de dokument som är mest relevanta för verksamheten.

Biblioteckslagen

Biblioteckslagen slår fast att det i varje kommun ska finnas folkbibliotek och att det ska vara avgiftsfritt att låna litteratur. Vidare så står det att biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska ägna särskild uppmärksamhet åt personer med funktionsnedsättning, de nationella minoriteterna och personer med annat modersmål än svenska. De ska dessutom främja läsning och tillgång till litteratur och särskild uppmärksamhet ska ägnas åt barn och ungdomar för att främja språkutveckling och stimulera till läsning. Folkbiblioteken ska också arbeta för att öka kunskapen om hur informationsteknik kan användas för kunskapsinhämtning, lärande och delaktighet i kulturlivet.

Lagen om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter

Sedan 1 januari 2020 är FN:s konvention om barns rättigheter svensk lag. Den ger offentlig verksamhet mandat och uppdrag att arbeta rättighetsbaserat med medborgargruppen barn. Den slår bland annat fast att barn har rätt till fri information (artikel 17), utbildning (artikel 28) och lek, vila och fritid (artikel 31). Lagen nämner också barns rätt till yttrandefrihet; att tänka, tycka och uttrycka sina åsikter (artikel 13). I bibliotekets möte med barn och unga är det en skyldighet att ta hänsyn till barnets rättigheter.

Skollagen och läroplaner (Gy 2011 & Lgr 11)

Enligt Skollagen ska elever ha tillgång till skolbibliotek. I läroplanen för gymnasieskolan står det att det är rektorns ansvar att se till att skolbiblioteket används som en del i undervisningen och för att stärka elevers digitala och språkliga kompetens. I grundskolans läroplan fastställs rektors ansvar för skolbiblioteksverksamheten. Båda läroplanerna lägger vikt vid medie- och informationskunnighet, samt vid läs- och språkutveckling.

UNESCO:s folkbiblioteksmanifest och skolbiblioteksmanifest

Folkbiblioteksmanifestet fastslår att gratis och obegränsad tillgång till kunskap, kultur och information är en förutsättning för ett samhälles demokratiska utveckling. Folkbiblioteket ska vara en lokal port till kunskap, ge förutsättningar för det livslånga lärandet, skapa en grund för att invånare ska kunna ta välinformerade och självständiga beslut, samt möjliggöra kulturell utveckling för individer och sociala grupper.

I skolbiblioteksmanifestet står det att skolbiblioteket är viktigt för att utveckla barns läsvana och ge övning i ett källkritiskt förhållningssätt. Manifestet tydliggör att skolbiblioteket spelar en viktig roll för utbildning och kultur och ska främja läs- och skrivkunnighet, samt förmågan att söka information.

Nationell biblioteksstrategi

På uppdrag av regeringen har Kungliga biblioteket tagit fram ett förslag till nationell biblioteksstrategi. Förslaget lyfter fram biblioteken som en femte statsmakt som balanserar andra statsmakter och betonar vikten av bibliotek som öppna rum som främjar demokrati och invånarnas lika möjlighet till läsande och lärande. Förslaget menar också att ett välfinansierat skolbibliotek som är integrerat i skolans pedagogiska miljö kommer att bidra till att öka likvärdigheten i undervisningen. Förslaget skickades på remiss under 2019.

Regional kulturplan för Skåne 2021–2024

I Skånes regionala kulturplan står att folkbiblioteken är mötesplatser och verksamheter som ska vara tillgängliga för alla. Det ska vara platser där invånarna ges möjlighet till ökad delaktighet i samhället och i det offentliga samtalet, möjlighet till skapande och tillgång till kultur och information. Kulturplanen betonar också vikten av att biblioteket samverkar med lokalsamhället för att stärka samhörigheten mellan människor.

Trelleborgs kommuns politiska visioner och mål

Trelleborgs kommun ska vara en framgångskommun med hög livskvalitet för en långsiktigt hållbar tillväxt. Kommunens strategiska inriktningsmål för 2020–2023 är:

- Tryggt och säkert samhälle
- Barn och ungas uppväxtvillkor
- Attraktivt näringsliv

Utifrån kommunens strategiska inriktningsmål utarbetar kultur- och fritidsnämnden årligen effektmål som kan påverka biblioteksverksamhetens praktiska utformning.

Fördjupad översiktsplan för Trelleborgs stad 2035

Kommunen arbetar med att ta fram en ny fördjupad översiktsplan för Trelleborgs stad som ska sträcka sig till år 2035. I förslaget till planen som varit ute på samråd står det att Trelleborg ska vara en stad som skapar förutsättningar för möten och en stad som utmanar, uppmuntrar och engagerar.

Det beskrivs att det med evenemang, men också med enklare åtgärder, ska skapas olika miljöer och stråk som bidrar till en livfull och upplevelserik stad. CB Friisgatan (som övergår i Astrid Lindgrens allé vid biblioteket) beskrivs som ett viktigt framtida stråk i och med utbyggnaden av området Övre. Detta stråk kommer att gå från Sjöstaden i söder till lasarettet i norr. Stråk är områden där gaturummets utveckling och utbyggnad prioriteras med fokus på fotgängare. Även stadskärnans generella utveckling beskrivs som viktig där trelleborgare oavsett ålder, kön, socioekonomisk bakgrund, etnicitet och funktionsvariation ska mötas av ett samlat upplevelseutbud som överlappar varandra i tid på dygnet.

Vidare står det i förslaget att Trelleborgs kulturinstitutioner starkt bidrar till stadens attraktivitet; att ett rikt kulturliv kan locka såväl besökare som nya boende, samt tillgodose de behov som finns hos invånarna.

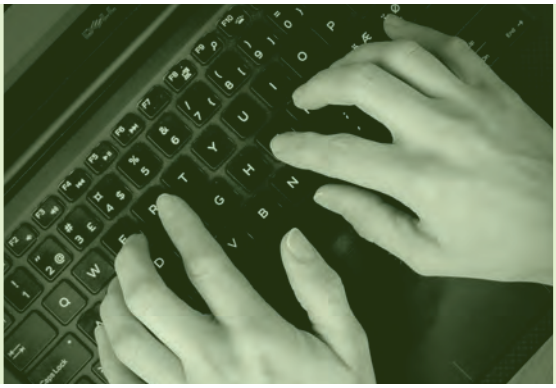

Förutsättningar

Trelleborgs kommun har 2021 ungefär 45 900 invånare och befolkningen ökar stadigt. Utbyggnaden av E6/E22 liksom etableringen av persontågstrafiken har inneburit en snabbare och säkrare resväg till och från Trelleborg för många människor. Drygt 10 800 personer pendlar dagligen från Trelleborg till andra kommuner och drygt 3 600 personer pendlar in från grannkommunerna. Trelleborgs kommun satsar på att vara en inflyttningsort med 50 000 invånare år 2028 (*SCB – Kommuner i siffror*).

Utbildningsnivån i Trelleborgs kommun är markant lägre än snittet i både länet och riket och glappet ökar ju längre utbildningen är (*SCB – Befolkningens utbildning*). För att höja utbildningsnivån i kommunen och för att vara en attraktiv kommun för inflyttning är det viktigt att det finns ett kulturutbud med en gedigen biblioteksverksamhet. En verksamhet som står sig väl i jämförelse med grannkommunerna och som har möjlighet att utvecklas för att motsvara behoven hos en växande befolkning.

Folkbiblioteket

Bibliotek vänder sig till människor i alla åldrar och i alla skeden av livet. Trelleborgs bibliotek består av ett huvudbibliotek, filialer i Anderslöv och i Gislövs läge, samt en bokbuss. Biblioteket erbjuder också olika former av uppsökande verksamhet där kommunens invånare kan ta del av bibliotekets verksamhet utanför biblioteksrummet. Bokbussen besöker på sina turer 17 förskolor, 33 hållplatser på landsbygden, samt fem hållplatser i Trelleborgs stad. Anderslövs bibliotek är dessutom ett meröppet bibliotek, vilket innebär att besökare kan få tillgång till biblioteket även på tider då det inte finns bibliotekspersonal på plats. Anderslövs bibliotek ska i slutet av 2021 flytta till nybyggda lokaler i Familjens hus.

Kultur- och fritidsnämnden, genom bibliotekschefen, ansvarar för all biblioteksverksamhet vid folkbiblioteken. Inom verksamheten arbetar det 18 personer (14,7 årsverken). Personaltätheten inom folkbiblioteksverksamheten i Trelleborg är bland de lägsta i landet med 0,34 årsverken per 1000 invånare. Snittet för riket är 0,47 och för Skåne 0,48. I Skåne ligger Trelleborg på plats 32 av 33 rapporterande bibliotek. Om Trelleborg hade haft samma personaltäthet som snittet i Skåne hade det inneburit en ökning med över sex årsverken. (*Kungliga biblioteket – bibliotheksstatistik*)

Bibliotekets personal är en förutsättning för verksamheten. För att ett bibliotek ska fungera krävs framförallt utbildade bibliotekarier, men även yrkesgrupper med andra kompetenser. Informationsbehov och teknik utvecklas i snabb takt och organisationen måste utvecklas med den för att behålla sin relevans. Biblioteket jobbar internt med kunskapsutjämning och fortbildning, samt ingår i nätverk kring biblioteksutveckling och verksamhet. Vidareutbildning behövs kontinuerligt inom biblioteksfrågor, teknik, pedagogik och så vidare.

Trelleborgs kommun lägger årligen 24 kronor per invånare på inköp av böcker och andra fysiska medier till folkbiblioteket. Det innebär att Trelleborgs biblioteks mediebudget är bland de lägsta både i Skåne och riket. Av de 281 kommuner som rapporterat in siffror ligger Trelleborg på plats 266. I Skåne ligger Trelleborg på plats 30 av 32 rapporterande bibliotek. Snittet för mediekostnad per invånare är 34 kronor både i Skåne och i riket.

Biblioteket är nödvändigt för att uppnå kommunens vilja att öka kunskapsnivån, minska den digitala klyftan samt att göra Trelleborg till en kulturellt attraktiv kommun. För att kunna möta de ökande behoven och förväntningarna från invånarna är det nödvändigt med utökade resurser för biblioteksverksamheten.

Biblioteksverksamhet vid förskola, grundskola och gymnasium

Alla barn har rätt till kunskap och kultur. Tillgången till ett skolbibliotek och en skolbiblioteksverksamhet är en demokratisk fråga. Under hela sin skolgång har eleverna rätt till biblioteksverksamhet och bibliotekarier i sin utbildning och bildning. I förskolan sker det via folkbibliotekets utbud och genom samarbetet med barn- och ungdomsbibliotekarier. I den kommunala grundskolan är visionen att det ska finnas skolbibliotekarier på den egna skolan och på gymnasiet ska det finnas bemannade mediatek.

Folkbibliotek och skolbibliotek har olika uppdrag; folkbibliotek riktar sig till barn på deras fritid och har ett kulturellt uppdrag medan skolan ansvarar för barns lärande och läsande under skoltid och har ett pedagogiskt uppdrag. Därför behöver skolbiblioteken ha ett eget mediebestånd anpassat utifrån verksamhetens behov.

I grundskolan är skolbiblioteksverksamhetens syfte att främja elevernas läsande och medie- och informationskunnighet. Därigenom bidrar skolbiblioteksverksamheten till att elevernas språkliga förmåga och digitala kompetens stärks. Skolbiblioteksverksamheten ska bidra till elevernas utbildning, måluppfyllelse och vidare bildning. För att uppnå detta ska skolbibliotekarier vara integrerade i undervisningen och skolbiblioteksverksamheten ska vara en naturlig del i skolans utveckling och systematiska kvalitetsarbete. I de kommunala grundskolorna finns cirka 6000 elever inklusive grundsärskola och förskoleklass, fördelat på 14 skolenheter.

Söderslättsgymnasiet består av enheterna St Nicolai och Bastionen som är utrustade med varsitt mediatek. Bemanningen utgörs av en utbildad bibliotekarie, samt en mediateksamordnare och verksamheten betjänar cirka 1200 elever. På gymnasiet är det en viktig uppgift att tillhandahålla föreläsningar och handledningar för att fördjupa elevernas kunskaper i medie- och informationskunnighet. Detta för att skapa så stor likvärdighet och tillgänglighet som möjligt, oavsett elevens tidigare kunskaper. En mål- och handlingsplan för mediatekets verksamhet är framtagen av mediatekens personal i samarbete med lärare och gymnasierektor.

Bildningsnämnden, genom rektorerna, ansvarar för all skolbiblioteksverksamhet i den kommunala grundskolan och gymnasiet. Undantaget är de två tjänsterna på gymnasiet som lyder under Kultur- och fritidsnämnden.

Avtal mellan folkbiblioteket och andra verksamheter

Trelleborgs bibliotek bedriver verksamhet vid Häktet samt vid Rättspsykiatriskt centrum i Trelleborg. Detta möjliggörs genom avtal med Kriminalvården samt Region Skåne Psykiatri och habilitering genom vilka dessa köper in kompetens från folkbiblioteket. Patienter och intagna vid enheterna erbjuds därmed så långt möjligt, utifrån avtalat antal timmar, mediebudget samt enheternas restriktioner, samma biblioteksservice som andra invånare i kommunen.

4 Folkbibliotekets verksamhet och fokusområden

Det attraktiva och tillgängliga biblioteket

I dagens samhälle är bibliotekets roll som kravfri plats av stor betydelse. Kommuninvånarna ska känna sig välkomna att spendera tid på biblioteket oavsett vilka de är och alla användare ska känna att det är deras bibliotek.

Det **attraktiva** biblioteket handlar inte bara om fysisk utformning. Än viktigare är det utbud biblioteket erbjuder i form av exempelvis medier, evenemang, kompetent och adekvat utbildad personal, digitala plattformar.

Det **tillgängliga** biblioteket handlar inte heller enbart om fysisk utformning och framkomlighet utan också om digital tillgänglighet och attribut som öppettider och bemötande. Medier och information måste vara tillgängliga på flera språk och i anpassade format utifrån invånarnas behov. För att nå alla kommuninvånare måste det också finnas en utvecklad uppsökande verksamhet. Dessutom ska biblioteket arbeta aktivt med att sprida kunskap om sin verksamhet och vad det kan erbjuda medborgarna, såväl digitalt som på andra sätt.

Målet för verksamheten är att biblioteket ska vara så attraktivt och tillgängligt som möjligt för kommuninvånarna. Detta mål ska uppnås genom en vidareutveckling av bibliotekets tre fokusområden; mötesplats, kulturcentrum och kunskapscentrum.

Biblioteket som mötesplats

Bibliotekets lokaler är en del av det offentliga rummet, en plats som ska vara öppen, kravlös och inbjudande. Biblioteket fyller många funktioner och biblioteksbesökarna är ingen homogen grupp – kraven på lokalen och dess utformning är därför stora. Lokalerna ska fungera praktiskt med avseende på fysisk och kognitiv tillgänglighet, samtidigt som de är inbjudande och välkomnande. För vissa är biblioteket en plats för att träffas och samtala, för andra finns önskan om studiero och absolut tystnad. För att detta ska fungera så är lokalen indelad i lugnare delar som studierum och tidningsavdelning, samt mer aktiva platser som barnavdelning och kring entré.

En viktig del i arbetet med att biblioteksbesökarna ska känna sig välkomna, sedda och professionellt bemötta är verksamhetens hbtq-certifiering. Certifieringen ger personalen fler verktyg och bättre möjligheter att bemöta samtliga kommuninvånare på ett respektfullt och likvärdigt sätt. Hbtq-certifieringen gäller 2019–2022. Utvärdering och omcertifiering kommer att ske under 2022.

Böcker, läsning och läsupplevelser är signifikativt för bibliotekens verksamhet. Vissa besökare söker litteratur på egen hand medan andra behöver hjälp av bibliotekets personal. För att möta behoven hos biblioteksanvändarna behövs utbildade och engagerade bibliotekarier och annan personal, men även mer konkreta saker som funktionella bokhyllor, tillräcklig belysning, möjligheter att skylta upp tematiska utställningar och bra vägledning i lokalen. En av utmaningarna framöver är att ha en flexibel, teknikkrävande och inspirerande verksamhet på huvudbiblioteket, en lokal som byggdes när verksamheten såg annorlunda ut och som inte alltid är anpassad till dagens krav på funktion och tillgänglighet.

Kulturella upplevelser och samhällsinformation i form av till exempel föreläsningar och utställningar är en viktig aspekt av funktionen som mötesplats, men biblioteket är också en betydelsefull plats för möten på många andra sätt. Här möts studerande som behöver studieplatser samt hjälp med litteratur och de som dagligen besöker biblioteket för att läsa dagstidningar och tidskrifter. Hit kommer barn i alla åldrar och barnfamiljer som söker läsupplevelser och kunskap. Här finns plats för de som besöker biblioteket för den sociala kontakten med besökare och personal och för de som behöver låna dator och kopiator.

En återkommande fråga från bibliotekets besökare är om det finns något café i bibliotekets lokaler. För många i Sverige är fikatraditionen viktig och att ha möjlighet att dricka en kopp kaffe till dagstidningen eller äta ett mellanmål efter barnens sagostund skulle göra biblioteket till en mer attraktiv mötesplats. Ett café i eller i anslutning till biblioteket är också något som skulle kunna användas i bibliotekets övriga verksamhet. Det skulle kunna underlätta drivandet av exempelvis ett språkcafé men också möjliggöra fika i anslutning till arrangemang. Ett café kan också locka nya grupper till biblioteket och få bibliotekets besökare att stanna en längre stund och upptäcka fler delar av verksamheten. Många bibliotek erbjuder fikamöjligheter i olika form, bibliotek och café är en välbeprövad och uppskattad kombination av verksamheter.

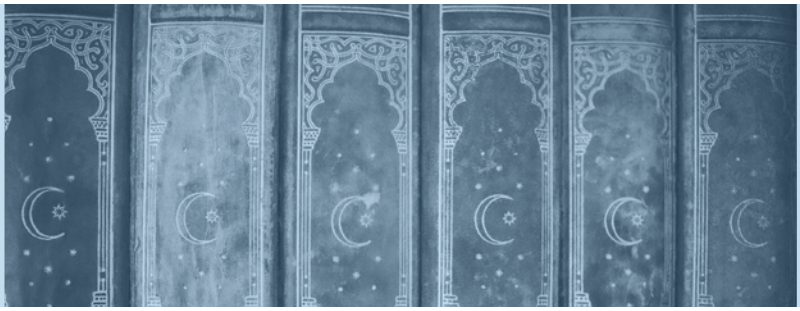

Biblioteket som kulturcentrum

I rollen som kulturcentrum ska biblioteket, i enlighet med bibliotekslagen, arbeta för att stärka litteraturens ställning och intresset för bildning och kulturell verksamhet. Många, inte minst barn och unga, får här sin första kontakt med kultur. Biblioteken ska vara centrum för kulturupplevelser för alla kommunens invånare genom att erbjuda en mångfald av litteratur och medier, samt ett rikt och varierat programutbud.

Trelleborgs bibliotek har en väl utvecklad arrangemangsverksamhet och visionen är att fortsätta vara en central del av Trelleborgs kulturliv. Biblioteket ska vara en aktör vars utbud man efterfrågar och ska använda sig av unika arrangemang för att locka nya målgrupper. Arrangemangen är, likt litteraturen, en av bibliotekets kärnverksamheter och en viktig del i förverkligandet av bibliotekets alla tre fokusområden.

Ett bibliotek med utvecklad arrangemangsverksamhet hålls levande i sin roll som en öppen och välkomnande plats för möten och samtal. Informativa föreläsningar och utställningar av samhällsinriktad karaktär stimulerar intresset för bildning och forskning och hjälper besökarna i sitt livslånga lärande. Litteraturens ställning främjas genom bland annat författarbesök, sagostunder och boksamtal. Arrangemang av olika slag främjar intresset för kulturell verksamhet.

Biblioteket ska vara partipolitiskt, religiöst och ideologiskt obundet. Detta ska självklart speglas även i arrangemangsverksamheten. Ömsesidig respekt och öppenhet för olikheter och åsikter ska visas. Arrangemangens innehåll ska vara kvalitativt och varierat och med avsikt att rikta sig till olika målgrupper. Bibliotekets närvaro i lokalsamhället ger förutsättningar för att genomföra aktiviteter med lokal förankring och i samarbete med användarna. Kvalitet uppnås genom ett urvalsarbete av kunnig bibliotekspersonal. När externa parter finns med som arrangörer är det alltid i aktivt samarbete med biblioteket.

Det är ett medvetet val att ta entré till en del av de arrangemang som anordnas på biblioteket. Det gör det möjligt att anordna fler arrangemang och erbjuda högre klass på föredragen. Att ta entré har också visat sig öka antalet besökare, troligen för att det då görs ett mer medvetet val att närvara och för att om något kostar så indikerar det kvalitet. Biljettkostnaden kan dock vara ett hinder och fungera utestängande, därför är det viktigt att kostnaden hålls på rimlig nivå. En utökad budget skulle möjliggöra fler kostnadsfria arrangemang. Arrangemang på biblioteket som riktas till barn och unga ska alltid ha fri entré för att i enlighet med Barnkonventionen säkra likvärdig tillgänglighet.

Trelleborgs bibliotek arbetar läsfrämjande på olika sätt för att nå kommunens invånare. Det är en verksamhet som förändras, utvecklas och anpassas efter målgrupp och önskemål. Den läsfrämjande verksamheten påverkas exempelvis när demografin i kommunen förändras och nya grupper börjar besöka biblioteket. I det läsfrämjande arbetet ingår både att inspirera och utmana läsvana biblioteksanvändare och att nå och engagera icke-läsare. Anledningarna till att någon ser sig som en icke-läsare kan vara många och komplexa och därför finns det inte heller en ensam läsfrämjande åtgärd som är lösningen för alla. Bibliotek behöver en hel uppsättning strategier och förutsättningar för att uppfylla sina uppdrag.

Personalen lyfter fram litteratur ur samlingarna och inspirerar digitalt lika väl som på fysiska träffar, i skyltade hyllor och genom att ge förutsättningar för exempelvis bokcirklar. För att lägga grunden till goda läsvanor hos barn används olika sätt att väcka barns intresse för berättelser och språk. Förutom sagostunder, boktips, vägledning till vårdnadshavare och pedagoger så kan det handla om att väcka engagemang och glädje i samband med biblioteksbesöket. På det sättet är också filmvisningar, pyssel och andra aktiviteter på biblioteket läsfrämjande.

För att främja läsning hos alla kommunens invånare ska Trelleborgs bibliotek tillhandahålla medier anpassade efter behoven hos personer med läsnedsättning och särskilda satsningar ska göras på litteratur på de språk som Trelleborgs kommuninvånare efterfrågar och har behov av. Att ha en tydlig hemsida och kunna visa och guida till digitala plattformar som Biblio för e-böcker och Legimus för talböcker är ytterligare ett sätt att göra bibliotekets verksamhet tillgänglig för fler.

Medieutbudet påverkar hur välbesökt och relevant biblioteket är för kommuninvånarna. Utbudet ska möta behoven och förväntningarna hos befolkningen och för att biblioteket ska vara relevant över tid måste beståndet hela tiden förnyas och hållas aktuellt. I bibliotekslagen betonas bibliotekens uppgift att främja litteraturens ställning och intresset för bildning, upplysning, utbildning och forskning.

Biblioteket som kunskapscentrum

I dagens samhälle är fri tillgång till digitala och tryckta medier ett grundläggande behov. För att fullt ut kunna delta och fatta informerade beslut är kunskap och tillgång till gratis och fri information centralt.

I bibliotekets uppdrag med att tillgängliggöra information ingår att beståndet ska präglas av allsidighet, kvalitet och aktualitet. Bibliotekets utbud ska möta kommuninvånarnas behov av kunskap, bildning och läsupplevelser. Utbildade bibliotekarier ansvarar för urvalet som baserar sig på kunskap, inköpspolicy och utarbetade medieplaner. Bibliotekets roll är att tillgängliggöra information och kultur, vilket innebär att många olika synsätt och idéer prövas i samlingarna. Bibliotekets bestånd ska återspegla kommunens mångfald och invånare.

Utvecklingen i samhället gör att invånarna i allt högre grad förväntas kunna ta del av samhällsinformation och sköta sina myndighetskontakter via digitala tjänster, tjänster vilka ofta ställer höga krav på läsförståelse och digital kompetens. Personer som är lågutbildade är överrepresenterade bland de som sällan eller aldrig använder internet och kunskapsklyftan mellan hög- och lågutbildade är stor. Biblioteket har ett ansvar för att utjämna denna klyfta och öka kommuninvånarnas medie- och informationskunnighet. Detta görs genom att tillgängliggöra och erbjuda information, samt att ge alla kommuninvånare möjlighet att själva söka och hitta information. Biblioteket har i dagsläget möjlighet att erbjuda viss handledning, hjälpmedel och möjlighet till utbildning i ämnet, men för att aktivt kunna arbeta med att minska den digitala klyftan krävs prioriteringar och ökade resurser.

I bibliotekets roll som kunskapscentrum ingår också att sprida kunskap genom informativa föredrag och mindre utställningar i varierande ämnen. Dessutom utgör biblioteket en möjlig arena för kommun- och samhällsinformation i olika former. Här blir bibliotekets demokratiska uppdrag tydligt, likaså dess roll som forum för att uppmärksamma lokala, nationella och internationella händelser.

Den del av biblioteksverksamheten som riktar sig mot barn och ungdomar spelar en viktig roll när det gäller att skapa läsande, bildade och informationskompetenta kommuninvånare. De senaste tio åren har undersökningar gällande barns och ungas läsförståelse och

läsning visat på en oroande utveckling, men tack vare stora insatser inom förskolan, skolan och biblioteksväsendet tyder mycket på att trenden håller på att vända. Behovet av satsningar, både nationellt och lokalt, kommer vara stort även framöver, inte minst inom skolans värld där skolbibliotekarier besitter viktig kompetens inom både läsfrämjande och medie- och informationskunnighet.

Oavsett vilket bibliotek man vänder sig till ska man, utöver bibliotekets eget bestånd, ha tillgång till medier som förmedlas genom fjärrlån från andra bibliotek i landet, något som har stöd i bibliotekslagen. Under 2020 har det både regionalt och nationellt diskuterats i vilken omfattning bibliotek är skyldiga att låna ut material till varandra och flera bibliotek är nu betydligt mer restriktiva med fjärrlån än tidigare. Detta har fått till följd att det i dagsläget inte är möjligt att erbjuda medier till bibliotekets låntagare i önskvärd omfattning. I skrivande stund finns det ingen lösning på den uppkomna situationen. Diskussionen är dock inte avslutad och förhoppningen är att det inom överskådlig tid kan finnas nya riktlinjer på plats som säkerställer alla invånares likvärdiga tillgång till landets biblioteksresurser.

Digital utveckling

Trelleborgs biblioteks digitala arbete är ett komplement till det fysiska biblioteket. Det ersätter inte annan verksamhet, utan utvecklar och anpassar den för att öka tillgängligheten och möta samhällets behov. Kraven ökar i takt med att samhället blir allt mer digitalt och en fortsatt utveckling och digitalisering av biblioteksverksamheten är nödvändig för att leva upp till kommuninvånarnas behov och förväntningar. Det digitala landskapet är i ständig förändring, något som ställer krav på att biblioteket håller sig ajour med den digitala utvecklingen.

Biblioteket har ett viktigt uppdrag i att minska det digitala utanförskapet. Förutom att erbjuda invånarna kompetenshöjande insatser så behöver det på biblioteket finnas tillgång till modern teknik, samt hjälp med att använda denna i form av kunnig bibliotekspersonal. I takt med att företag, myndigheter och andra verksamheter stänger sina fysiska kontor och istället hänvisar kunderna till digitala funktioner så ökar invånarnas behov av platser där de kan utföra sina ärenden och ta del av aktuell information. För de som inte har möjlighet att göra detta i hemmet eller på arbetsplatsen är dessa platser många gånger folkbiblioteken.

Pandemin som under våren 2020 nådde Sverige satte behovet av digital information och kommunikation på sin spets. Vikten av en fungerande digital verksamhet blev tydlig när hemsida, sociala medier och e-post plötsligt blev bibliotekets primära kommunikationsvägar. Programverksamheten ställdes snabbt om med exempelvis strömmade sändningar av föreläsningar, sagostunder och bokprat i sociala medier. Utlån av e-böcker och

strömmade filmer ökade och antalet användare som skötte sina biblioteksärenden själva via hemsidan blev fler. Bibliotekets digitala utveckling påskyndades av nya krav och önskemål både inom den egna organisationen och från kommuninvånarna. Det blev tydligt att hemsidan är bibliotekets digitala entré och att att en lättnavigerad, välfungerande och informativ hemsida är nödvändig för att möta de ökande kraven på digital tillgänglighet, information och närvaro.

Biblioteksverksamheten är beroende av flera olika digitala system för fungera, med bibliotekskatalogen som bas. Utvecklingen går ständigt framåt och enskilda bibliotek har mycket små möjligheter att påverka vad som sker inom området. System, program och digitala tjänster förändras, utvecklas och avvecklas utom bibliotekens kontroll. Användarna får hela tiden nya önskemål och högre förväntningar. Det måste finnas resurser inom organisationen för att hantera sådana förändringar. Saknas tillräckliga resurser blir biblioteket snabbt irrelevant och kan i värsta fall inte utföra sitt uppdrag.

Det digitala landskapet är under ständig förändring. För att fortsätta vara intressant och kunna erbjuda den service som krävs och förväntas måste biblioteket hela tiden vara redo för dessa förändringar. Att bibehålla och utveckla en relevant digital verksamhet tar stora resurser i anspråk både i form av teknik, personal och kunskap. Det ställs allt större krav på bibliotekariers kompetens inom det digitala området, och adekvat utbildning såväl som kontinuerlig fortbildning är nödvändigt.

5 Biblioteksplanens genomförande

Personaltäthet och budget är avgörande för vilken verksamhet och service biblioteket kan erbjuda invånarna. Ett bibliotek med adekvat mediebudget och tillräcklig personaltäthet har utrymme för utveckling, förändring och tillfälliga satsningar. En biblioteksverksamhet med geografisk spridning och rikt, varierat utbud är viktig för att locka nya användargrupper och att vara relevant för alla kommuninvånare. Resursstarka bibliotek har goda förutsättningar för att göra hela kommunen mer levande. En satsning på bibliotek och kultur påverkar också kommunens attraktivitet i stort.

Trelleborgs bibliotek har, som nämnts tidigare, en mycket låg personaltäthet och mediebudget vilket är något som verksamheten ständigt måste förhålla sig till och som i hög grad påverkar vilken servicenivå biblioteket kan erbjuda kommuninvånarna. För att kunna leva upp till de ambitioner som kommunen har för verksamheten krävs förstärkningar bland annat i form av mer personal och högre mediebudget. De förstärkningar som i dagsläget är mest kritiska för att kunna uppfylla planens mål beskrivs här, dessa förstärkningar räcker dock inte för att nå upp till snittet för regionen eller landet.

Mediebudget

Trelleborgs kommun har, som nämnts tidigare, låga medieanslag jämfört med merparten av landets kommuner. En ökad mediebudget kortar reservationsköer, medför att fler titlar kan köpas in och gör det möjligt för biblioteket att möta den ökande efterfrågan på digitala medier.

Ett brett och varierat bestånd av medier är grundläggande för att kunna arbeta läsfrämjande med barn och ungdomar, ett arbete som skapar en långsiktigt positiv påverkan på läskunnighet och utbildningsnivå bland kommunens unga. För att underlätta vidare studier och därmed öka utbildningsnivån bland kommunens invånare är det också nödvändigt att kunna erbjuda ett tillräckligt bestånd av litteratur som används vid studier på eftergymnasial nivå. När Anderslövs bibliotek flyttar till nya och större lokaler är det viktigt att biblioteket har en mediebudget anpassad för de förändrade förutsättningarna och kan tillhandahålla ett relevant och attraktivt bestånd för bibliotekets besökare.

För att kunna tillhandahålla ett aktuellt, brett och relevant medieutbud som lockar invånarna och står sig i jämförelse med grannkommunerna och regionen i stort krävs en bestående förstärkning av bibliotekets mediebudget.

Likvärdig tillgång till biblioteksresurser

En stor del av Trelleborgs kommun består av landsbygdsområden. Att erbjuda alla kommuninvånare en god biblioteksservice kräver både personalresurser och avsatt tid. Trelleborgs bibliotek har en välutrustad bokbuss som skulle kunna användas mer och Anderslövs bibliotek flyttar i årsskiftet 2021/2022 till större och mer ändamålsenliga lokaler med potential för utökad verksamhet. En utökning av verksamheten på Anderslövs bibliotek och bokbussen gör att fler kommuninvånare ges möjlighet att ta del av bibliotekets verksamhet.

För att på ett klokt sätt nyttja de resurser kommunen har till förfogande och låta dessa komma kommuninvånarna till del genom utökade aktiviteter och utökade turer med bokbussen, samt en utökad verksamhet med fokus på barn och unga i Anderslöv, så krävs personalförstärkning i form av minst en heltidstjänst.

Digital utveckling

Bibliotekets digitala verksamhet och tekniska behov är under ständig utveckling. Det uppstår nya behov och önskemål från användarna samtidigt som systemen som används förändras eller byts ut. Därför är en ständig utveckling av bibliotekets digitala verksamhet både nödvändig och oundviklig.

För att biblioteket ska kunna hålla sig ajour och bättre följa med i den digitala utvecklingen samt kunna erbjuda en relevant och attraktiv digital verksamhet krävs personalförstärkning. Det behövs också personalresurser för att biblioteket ska kunna stödja och på olika sätt höja informationskompetens hos kommuninvånarna och minska digitalt utanförskap. För att fullt ut kunna fullfölja detta uppdrag krävs en personalförstärkning i form av minst en heltidstjänst.

Arrangemang

Biblioteket har inte någon avsatt budget för arrangemang och kostnader för arvoden täcks idag till stor del av biljettintäkter. I de fall detta inte varit möjligt har arrangemanget ofta inte genomförts, vilket riskerat att påverka bredden på utbudet genom att föreläsare med en snävare målgrupp helt enkelt inte kunnat bokas. Generellt stora höjningar av arvoden de senaste åren har gjort det än svårare att täcka kostnaderna med intäkter, detta påverkar också barnverksamheten då barnarrangemang alltid ska vara kostnadsfria för besökaren. Det innebär att det även är svårt att erbjuda arrangemangsverksamhet utanför Trelleborgs stad då publikunderlaget sällan är stort nog för att ge de intäkter som krävs. När kommunen nu får ett nytt och modernt bibliotek i Anderslöv måste det också finnas ekonomiska möjligheter att använda lokalerna till fullo.

För att kunna erbjuda arrangemang som når fler av kommuninvånarna genom en större mångfald av arrangemang som även kan anordnas på fler platser i kommunen, krävs medel specifikt avsatta för arrangemangsverksamheten, vilket i sin tur kräver en utökad ekonomisk ram.

En attraktiv mötesplats

Att det finns möjlighet att ta en fika i sociala sammanhang är närmast en självklarhet för många i Sverige. Genom att erbjuda fikamöjligheter skulle biblioteket kunna locka fler besökare och bli en mer attraktiv mötesplats. Dessutom skulle synergieffekter kunna uppstå som skulle hjälpa biblioteket i andra uppdrag och funktioner genom att verksamheten kan breddas.

Det är därför av vikt att biblioteket under denna plans period undersöker vad som krävs för att möjliggöra caféverksamhet i eller i anslutning till bibliotekets lokaler.

Avslutning

Kultur är viktigt för människors välbefinnande och bibliotek är en central del av den offentliga sektorn som skapar kunniga och intresserade invånare. Verksamheten är uppskattad och har ett högt förtroende hos allmänheten.

Genom att utveckla Trelleborgs bibliotek i enlighet med planen och genomföra förstärkningarna beskrivna ovan tar organisationen ett stort steg mot att fullt ut kunna fullfölja sina uppdrag och erbjuda den verksamhet som efterfrågas av kommuninvånarna. Invånarnas biblioteksvanor påverkas på ett positivt sätt, vilket i sin tur långsiktigt påverkar läskunnigheten och utbildningsnivån i kommunen. Att stärka biblioteksverksamheten är att arbeta förebyggande och långsiktigt mot att vara en attraktiv kommun med engagerade invånare.